

Ks. JÓZEF MAKSELON (*Kraków*)

SKUTKI NAWRÓCENIA RELIGIJNEGO

Nawrócenie należy do fundamentalnych doświadczeń religijnych i stanowi przedmiot zainteresowania wielu dyscyplin naukowych (m.in. religiologii, teologii, filozofii, socjologii, psychologii). W psychologicznych analizach stawia się pytania przede wszystkim o jego motywację, dynamikę i konsekwencje. Zagadnienie konwersji religijnej jest więc tak rozległe, że nie sposób przedstawić je w krótkim artykule. Potrzeba na to obszernego studium, które jest w przygotowaniu. Natomiast w niniejszym opracowaniu zostaną opisane te skutki doświadczenia religijnego nawrócenia, które ujawniły badania własne autora. Celem lepszego zrozumienia ich zawartości, najpierw trzeba jednak krótko scharakteryzować psychologiczną złożoność konsekwencji nawrócenia, którą przedstawia fachowa literatura.

PSYCHOLOGICZNA ZŁOŻONOŚĆ ZJAWISKA

Zagadnienie konwersji należy do najważniejszych zarówno w życiu wiary, jak również w analizach psychologów religii. W tej dziedzinie wiedzy religiologicznej już właściwie od samych jej początków (np. Starbuck, Gruehn) zdawano sobie sprawę z jej doniosłości, także formacyjnej. Na nawrócenie można spojrzeć empirycznie, fenomenologicznie, z punktu obserwatora zmian, jakie powoduje u jednostki, a także odwołując się do opowieści hagiograficznych.

W bogatej literaturze na ten temat dość trudno się poruszać, bowiem szereg ujęć doświadczenia konwersji ulega jakby ograniczeniu na skutek wielotorowości tłumaczeń w aspekcie motywacyjnym, jak i konsekwencyjnym. Rozumiejąc życie dorosłego człowieka jako szereg coraz to nowych zadań rozwojowych, doświadczenie religijne interpretuje się w kategoriach dynamiki psycho-duchowej. Ta myśl współczesnej psychologii religijności nie jest nowa, albowiem mistrzowie duchowości od dawna nauczają, że realizacja powołania religijnego zmusza jednostkę do ciągłych modyfikacji postaw, gdyż przechodzenie z etapu do etapu nie jest czasem jasne i zdarzają się powroty do stanów jakby już przeżytych. Nawiązując do koncepcji ontogenetycznej, według której rozwój człowieka polega na oddziaływaniu istotnych zdarzeń emo-

cjonalnych, sądzi się, że chrześcijańskie nawrócenie ma podobny charakter i może być opisane w dających się wyodrębnić terminach psychodynamicznych. Umożliwia to ukazanie autentyczności doświadczenia religijnego i odróżnienie go od tego, co takim doświadczeniem nie jest, a nawet niekiedy zawiera wątki patologiczne.

Jako kryteria pozwalające odróżnić nawrócenie autentyczne od patologicznego proponuje się następujące: (1) badania patologii osobowości, która może się ujawnić przez nawrócenie a także w jakimś stopniu powodować je; (2) względną (w sensie braku adekwantych do końca narzędzi) ocenę obecności i charakteru łaski czy wiary w doświadczeniu nawrócenia¹. W kontekście pojmowania człowieka jako podmiotu transgresyjnego o nawróceniu autentycznym twierdzi się, że *może zmienić całą osobowość, może spowodować wtórne narodziny człowieka, wtórne jego przebudzenie*². Według niektórych psychologów, proces nawracania się można porównać do wprowadzonej przez Junga indywiduacji, któremu – podobnie jak każdemu przejściu – towarzyszy stres. Zwłaszcza doświadczenie nawrócenia nagłego powoduje dramatyczne zmiany w osobowości (strukturze *ego*) człowieka i jego życiu³.

Porównując dramatyczne nawrócenia i schizofreniczną dekompozycję osobowości, zwrócono uwagę na zasadniczą różnicę między tymi zjawiskami, które niekiedy pozornie mogą się wydawać podobne. Główna różnica między nimi polega na tym, że konwertyta funkcjonuje na wyższym poziomie osobowym, podczas gdy u schizofrenika dokonuje się postępująca dezintegracja *ego*⁴.

Terapeuci wskazują, że potrzebna jest z ich strony nieoceniająca pomoc w poznaniu religijnego niepokoju prowadzącego zazwyczaj do nawrócenia. Podkreślają też fakt, że doświadczenie nawrócenia zapewnia indywidualny wzrost oraz chroni od społecznego konformizmu⁵. Poczucie szczęśliwości i ulgi w głębokiej konwersji skutkuje odejściem od relatywizacji i subiektywizacji własnych doświadczeń czy poglądów⁶. Niezależnie od rodzaju nawrócenia osiąga się nowe pozytywne znaczenia, połączone z uczuciami kompetencji i możliwości⁷. Zauważa się, że okres po nawróceniu w wielu przypadkach stanowi

¹ Por. J.H. Ellens, *The Psychodynamics of Christian Conversion*, „Journal of Psychology and Christianity” 4:1984, s. 29–36.

² J. Kozielecki, *Z Bogiem albo bez Boga*, Warszawa 1991, s. 66.

³ Por. S. Zuercher OSB, *The Conversion Process in Initial Religious Formation*, „Human Development” 2:1992, s. 19.

⁴ R.J. Wootton, D.F. Allen, *Dramatic Religious Conversion and Schizophrenic Decomensation*, „Journal of Religion and Health” 3:1983, s. 212–220.

⁵ Np. T. Bakken, *Recognizing the Dilemma of Psychological Religious Converts*, „Counseling and Values” 2:1983, s. 99–104.

⁶ Por. S. Kuczkowski, *Psychologia religii*, Kraków 1993, s. 305–306.

⁷ B. Spilka, R.W. Hood, R.L. Gorsuch, *The Psychology of Religion. An Empirical Approach*, N. Jersey 1985, s. 223.

*zupelne przeciwieństwo okresu poprzedzającego nawrócenie: uczucia wykazują uwolnienie od naprężenia i od poczucia winy, a w związku z tym pojawia się radość, uszczęśliwienie, skłonność do wzruszeń i uniesień*⁸.

Jako jedna z najbardziej znamiennych konsekwencji nawrócenia jawi się zmiana poczucia sensu życia czy wręcz odzyskanie go czasem po wielu latach życia w egzystencjalnej pustce. Badania 91 studentów przy pomocy PLT (*Purpose in Life Test*) Crumbaugha i Maholicka oraz *Skali wartości* Rokeacha wykazały u świeżych konwertów gwałtowny wzrost poziomu poczucia sensu życia. To poczucie ulega fluktuacji w czasie, ale ogólnie utrzymuje się na względnie wysokim poziomie. Analiza pytań PLT wykazała obniżanie się lęku przed śmiercią po nawróceniu⁹. Konwertyci mają większą tendencję do wyrażania poczucia sensu we wszystkim, czego doświadczają. Mają też głębsze pragnienie dotarcia do źródła wielkiej siły. Potrzeba bliskości z potężnym źródłem jest złączona z potrzebą uporządkowania siebie (*self-structuring*). Konwertyci zdają się też być bardziej dogmatyczni pod względem osobowościowym¹⁰.

Z procesem nawrócenia łączy się poczucie winy. Jest ono niekiedy jedynym lub zasadniczym źródłem reorientacji wartościującej. Jej poczucie zależy oczywiście nie tylko od osobowości, lecz także typu religijności. W świetle badań wiadomo, że religijność wewnętrzna (*intrinsic religiosity*) – w przeciwieństwie do religijności zewnętrznej (*extrinsic religiosity*) – sprawia, iż osoby są bardziej dysponowane do poczucia winy, skłonne przyznawać się do złych zachowań oraz bardziej zdolne do wybaczenia sobie¹¹. Zauważono ponadto, że choć jednostki z takim typem religijności głębiej reagują poczuciem winy, to jednak nie przejawiają większej depresji, a także mniejszego poziomu dobrego samopoczucia egzystencjalnego (*existential well-being*) w porównaniu do innych uczestników badań. Gotowość do odczuwania winy, w przeciwieństwie do reagowania wstydem, nie jest związana ze złym przystosowaniem. Przykładem jest biblijny Dawid, którego żal po popełnieniu grzechu nie wprawił w głęboką depresję, ale pozwolił mu doświadczyć cudownego działania Boga¹².

⁸ W. Gruehn, *Religijność współczesnego człowieka*, Warszawa 1966, s. 73.

⁹ R.F. Paulotzian, *Purpose in Life and Value Changes Following Conversion*, „*Journal of Personality and Social Psychology*” 6:1981, s. 1153–1160.

¹⁰ H.C. Morris, L.M. Morris, *Power and Purpose: Correlates of Conversion*, „*Psychology*” 4:1978, s. 15–22; R.F. Paulotzian, S.L. Jackson, J.E. Crandall, *Conversion Experience, Belief System, and Personal and Ethical Attitudes*, „*Journal of Psychology and Theology*” 4:1978, s. 266–275.

¹¹ J.P. Tangney, P.E. Wagner, R. Gramzow, *Proneness to Shame, Proneness to Guilt, and Psychopathology*, „*Journal of Abnormal Psychology*” 103:1992, s. 469–478.

¹² K.R. Meek, J.S. Albright, M.R. McMinn, *Religious Orientation, Guilt, Confession, and Forgiveness*, „*Journal of Psychology and Theology*” 3:1995, s. 190–197

Nieco uogólniając wielorakie badania konsekwencji konwersji, można powiedzieć, że sprowadzają się one do: odczucia gwałtownego wzrostu, zjednoczenia podzielonej jaźni, zmiany kierunku życia, poddania się i oddania¹³ W psychologii religii wspomina się też, że nie zawsze nawrócenie prowadzi do pozytywnego rozwoju osobowości i trwałego życia religijnego. Dotyczy to zawierającego tylko emocjonalne doznania tzw. wstrząsu nawróceniowego (*Konversionsschock*)¹⁴.

PODSTAWOWE SKUTKI NAWRÓCENIA

W celu wstępnej prezentacji skutków nawrócenia opieram się na badaniach empirycznych, przeprowadzonych w 1997 r. w grupie 500 osób, w wieku 18–65 lat życia. W przebadanej próbce jest zachowana proporcja płci, a 1/3 respondentów znajduje się w przedziale wiekowym 20–35 lat. Większe zainteresowanie tym właśnie przedziałem wiekowym jest uzasadnione przede wszystkim dokonywaniem się w tym okresie zasadniczych przewartościowań, poszukiwań, w czym istotną rolę może odgrywać nawrócenie. W wielu studiach psychologicznych – poczynając od klasycznych badań Starbucka – sugeruje się, że okres adolescencji jest sprzyjającym czasem do nawrócenia, gdyż implikuje konflikty, kryzys tożsamości i niepokoje sumienia¹⁵

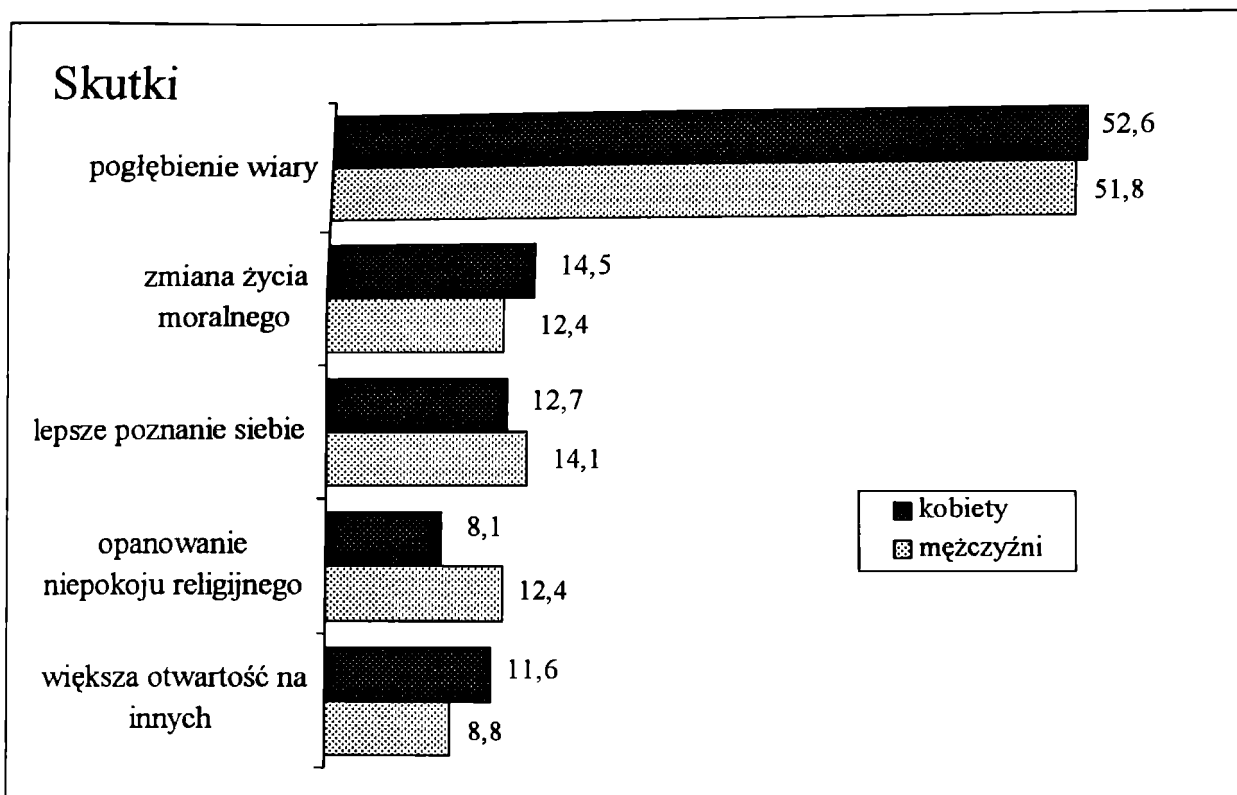
Badania zmierzały do znalezienia takich respondentów, o których znajomi twierdzili, że przeżyli nawrócenie. Okazało się jednak, że 1/3 tak wytypowanych osób nie potrafiła jednoznacznie określić, czy ich udziałem było doświadczenie religijnego nawrócenia. Natomiast 343 osoby (173 kobiety i 170 mężczyzn) wyraźnie stwierdziły, że w ich życiu miało ono miejsce. Zasadniczo były to nawrócenia, które ciągle trwają, ale co piąty respondent przeżył nawrócenie nagłe. Ich wybory, a także bardziej interesujące wypowiedzi zostaną przedstawione poniżej. Są one wielorakie, a procentowy układ najważniejszych¹⁶, wyodrębnionych ze względu na płeć i wiek, przedstawiają kolejne rysunki i interpretacje.

¹³ Zob. J. Makselon, *Psychologia dla teologów*, Kraków 1996, s. 305–307

¹⁴ E. Plaum, *Religion aus persönlichkeitspsychologischer Sicht*, [w:] E. Schmitz (Hrsg.), *Religionspsychologie*, Göttingen 1992, s. 28.

¹⁵ Por. A. Köse, *Religious Conversion: is it an Adolescent Phenomenon? The Case of Native British Converts to Islam*, „The International Journal for the Psychology of Religion” 4:1996, s. 253–262. Cytowany autor przy pomocy wywiadu zbadał 70 osób w wieku 15–65 lat życia i ustalił średni wiek nawrócenia na 29,8.

¹⁶ Respondenci dokonywali hierarchizacji własnych odpowiedzi na twierdzenia *Kwestionariusza konwersji*. Do obliczeń włączono wybory, którym przypisano pierwszą rangę.

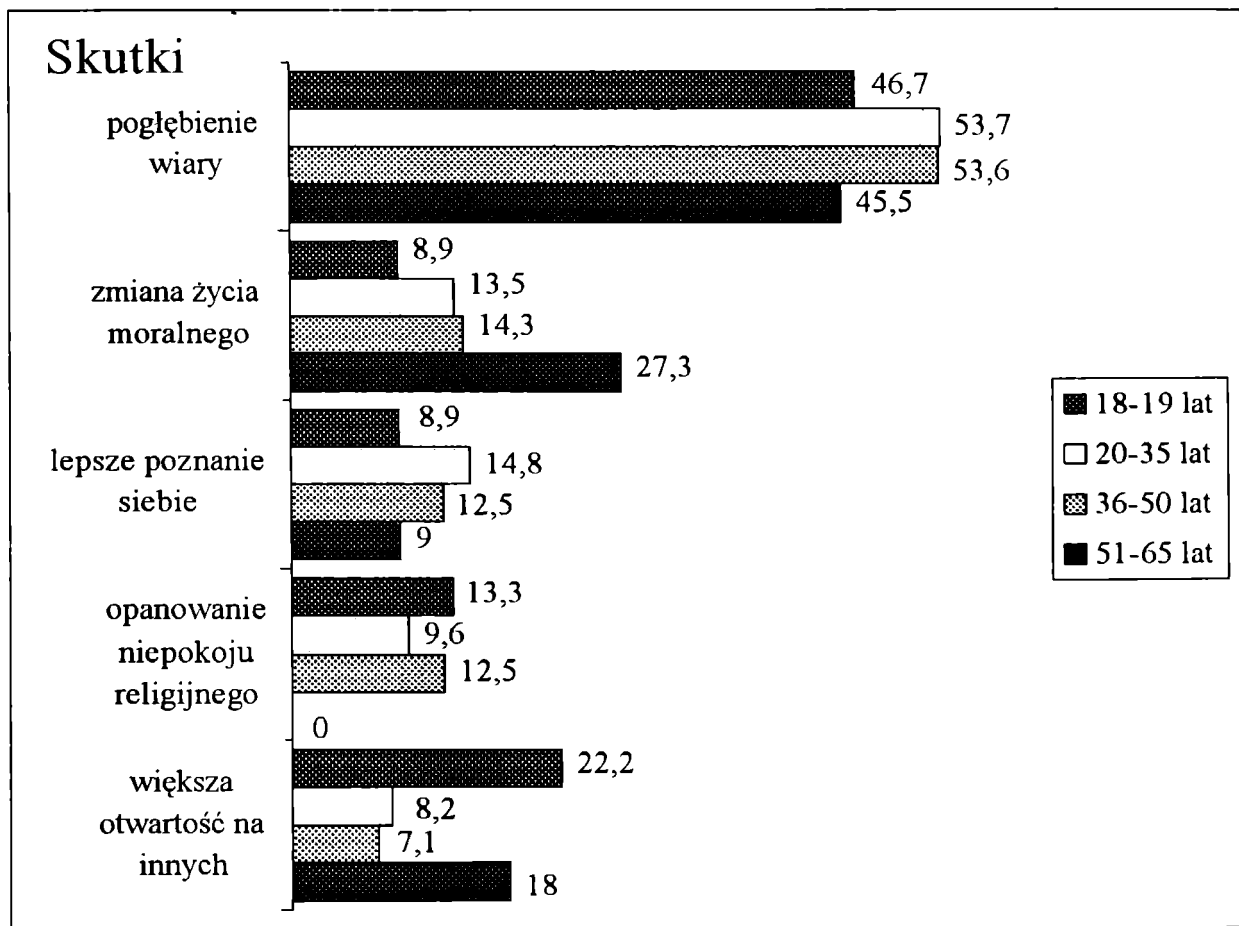
Rys. 1. Płeć a rezultaty nawrócenia

Główny skutek nawrócenia ma charakter ściśle religijny (zob. rys. 1). Natomiast zdecydowanie mniejsze znaczenie mają konsekwencje moralno-społeczne (zmiana życia moralnego, większa otwartość na innych) oraz psychologiczne (opanowanie niepokoju religijnego, lepsze poznanie siebie, większa otwartość na innych). Uzyskane w omawianych badaniach wskaźniki pozwalają sobie uświadomić, że motywów i skutków doświadczenia konwersji nie można redukować do czynników psychologiczno-społecznych, uważając np., iż jedynym kryterium jego autentyczności jest miłość bliźnich. Oprócz wymiaru społecznego, nawrócenie ma niewątpliwie przede wszystkim subiektywną głębię, nazywaną czasem odmianą serca, a wyrażającą się w wewnętrznej transformacji, skrusze, wyznaniu wiary w Jedyne Boga, dającego poczucie bezpieczeństwa i zaufania¹⁷. Po nawróceniu mamy do czynienia z intensywnym wnikaniem w logikę wiary. W tym kontekście warto zauważyć, że konwersję religijną zdecydowana większość (76%) uważa za absolutnie konieczną, a tylko 11% utrzymuje, iż o jej możliwości przede wszystkim decyduje temperament bądź charakter człowieka.

¹⁷ Por. H.N. Malony, S. Southard (eds.), *Handbook of Religious Conversion*, Birmingham 1992, s. 28–29.

Zwraca uwagę fakt, że co 10. respondent za najważniejszy skutek konwersji uznał opanowanie niepokoju religijnego. Zwłaszcza w świetle wielu konkretnych wypowiedzi można wnosić, że nawrócenie religijne (często wiążące się ze spowiedzią) spełnia funkcje terapeutyczne, gdyż przez ustabilizowanie hierarchii wartości prowadzi do lepszego panowania nad niepokojami egzystencjalnymi, co czasem sprawia wrażenie, jakby nawrócenie nie zostało jeszcze zakończone we właściwy sposób. Rys. 1. wskazuje, że między kobietami i mężczyznami największa różnica istnieje w zakresie niepokoju religijnego i otwartości na innych¹⁸.

Nieco więcej zróżnicowań widać ze względu na wiek (rys. 2). Najwyraźniej funkcja wieku przejawia się w ocenie zmian moralnych po nawróceniu. Okazuje się bowiem, że im ktoś starszy, tym częściej zwraca uwagę na konsekwencje moralne nawrócenia. Dla najmłodszych zaś charakterystyczny jest społeczny skutek nawrócenia.

Rys. 2. Wiek a skutki nawrócenia

¹⁸ Obliczenia statystyczne w zakresie omawianych tutaj wyników nie wykazały istotnych różnic, lecz jedynie pewne tendencje w percepcji skutków nawrócenia ze względu na płeć i wiek respondentów.

Jako przykład szczególnych świadectw i przemyśleń respondentów nt. bogactwa skutków nawrócenia może posłużyć kilka poniższych wypowiedzi.

Jezus bardzo konkretnie zmienił moje życie. Zmieniłam pracę, aby być bardziej dyspozycyjną dla Boga i wspólnoty... Podpisałam abstynencję od napojów alkoholowych na całe życie. Tematyka religijna, książki i prasa religijna jest w mojej biblioteczkę na pierwszym miejscu. Jezus zawładnął moim życiem, uzdrowił relację z moimi bliskimi – dzisiaj łatwo mi kochać mamę i przebaczać mojej córce (kobieta, l. 40).

Tak napisała matka 17-letniej córki, która nie chodzi do Kościoła ani na religię. W tej wypowiedzi streszczają się jakby zasadnicze skutki nawrócenia, które umożliwiają pokonanie naturalnych awersji czy oporów. Nie jest bowiem łatwo kochać dziecko, które kontestuje prawdy wiary tak intensywnie przeżywane przez matkę.

Centralność postawy religijnej i personalne doświadczenie Boga łączą się z wdzięcznością oraz zmianą osobistych preferencji, jak to czytamy w kolejnych tekstach.

Z wdzięcznością mogę wyznać, że Pan otworzył mi oczy. Mogę o wiele więcej widzieć, rozumieć, kochać, doświadczając sam Jego miłości (mężczyzna, l. 39).

Po raz pierwszy w życiu bardzo mocno doświadczyłam miłości Bożej, tak mocno, że od tego czasu Jezus jest moim Centrum życia. Od tego czasu wszystkie rzeczy w moim życiu zostały Jemu podporządkowane. Przestały mnie cieszyć towarzystwo i przyjemności, które dawniej dawały mi dużą satysfakcję (kobieta, l. 53).

Teraz poczułem, że można żyć inaczej, że Bóg to nie przeżytek, ale że On żyje i kocha mnie (student).

Kobieta (l. 50), która twierdzi, że była bardziej grzeszna niż Maria Magdalena, pełna radości zauważa:

Mój podziw i wdzięczność P. Bogu nigdy się nie skończy. Mam świadomość, że wszystko jest łaską i błagam Matkę Bożą o wyproszenie mi łaski pokory.

Źródłem wdzięczności wobec Boga jest też dostrzeganie pozytywnych skutków moralnych w wymiarze społecznym. A oto kilka świadectw na ten temat. Żyjący 13 lat w małżeństwie mężczyzna wyznaje:

Co dzień odkrywam moją żonę na nowo, a tym samym odkrywam Boga w mojej rodzinie. Błogosławię dzień, w którym Bóg postawił ją na mojej drodze. Bardzo mi przykro, że kiedyś zapomniałem i odszedłem od Boga, choć On zawsze przy mnie był i błogosławił mi i jak tu nie być wdzięcznym Bogu!

W powyższej wypowiedzi widać, że jednym ze skutków tego nawrócenia jest restrukturalizacja życia wspólnotowego w rodzinie. Sprzyja ono również autorefleksji i szczerzej ocenie własnej przeszłości, połączonej ze skruchą, wyrażoną w słowach: *Przykro mi, że kiedyś zapomniałem i oszedłem od Boga.*

Czasem pozytywne zmiany w wyniku nawrócenia idą tak daleko, że ich podmiot nie bardzo rozumie, co się z nim dzieje. Pielęgniarka (l. 33) pisze:

Mogę tylko powiedzieć, że ze zdziwieniem obserwuję zmiany, jakie się we mnie dokonują.

Zmiany obrazu Boga mają kluczowe znaczenie w rozumieniu tego wszystkiego, co się dzieje z konwertytą i jego relacjami z bliskimi.

Chrystus przestał być dla mnie nieosobowym Bogiem, lecz Kimś, Kogo zaczęłam kochać, powierzać Mu swoje intymne sprawy, do Kogo mogłam mówić „Ty” (kobieta, l. 35).

Zaczęłam dostrzegać drugiego człowieka, dobro tkwiące w nim, uczyłam się tolerancji i akceptacji. Wszystko to powodowało, że wokół mnie zaczęło się gromadzić coraz więcej ludzi. Jednak najważniejsze, co zaczęło do mnie docierać to, że Bóg nie jest Kimś dalekim, nieosiągalnym, ale wręcz przeciwnie – to Ktoś będący cały czas obok mnie, Ktoś, kto mi zawsze pomoże. Ponadto wreszcie dotarł do mnie sens Eucharystii. Nie stałam więc już jak słup, ale w pełni w niej uczestniczyłam. Kiedy to sobie wszystko uświadomiłam, poczułam się bardzo szczęśliwa i to szczęście trwa do dziś (studentka).

W wielu publikacjach psychologicznych, jak również w przeprowadzonych badaniach, zwraca się uwagę na wątek terapeutyczny nawrócenia, np. obniżenie poziomu niepokoju, wyzwolenie z nałogów.

Teraz nie załamuję się już każdym niepowodzeniem i nie oskarżam się, bo wiem, że jedynie Chrystus może przemienić moją słabość. On zabrał mój strach (kobieta, l. 22).

W ciągu 1 dnia odstawiłem środki uspakajające i przestałem się upijać. Od 3 lat nie piję w ogóle. Zmienia się moje patrzenie na ludzi, w tym również na moją żonę i teściów, częściej mam dla nich szacunek, częściej ich usprawiedliwiam, mniej mówię, więcej robię (mężczyzna, l. 36).

Zmiany moralne najczęściej są konkretyzowane w pojęciu grzechu. Nazywa się też nawrócenie uzdrowieniem.

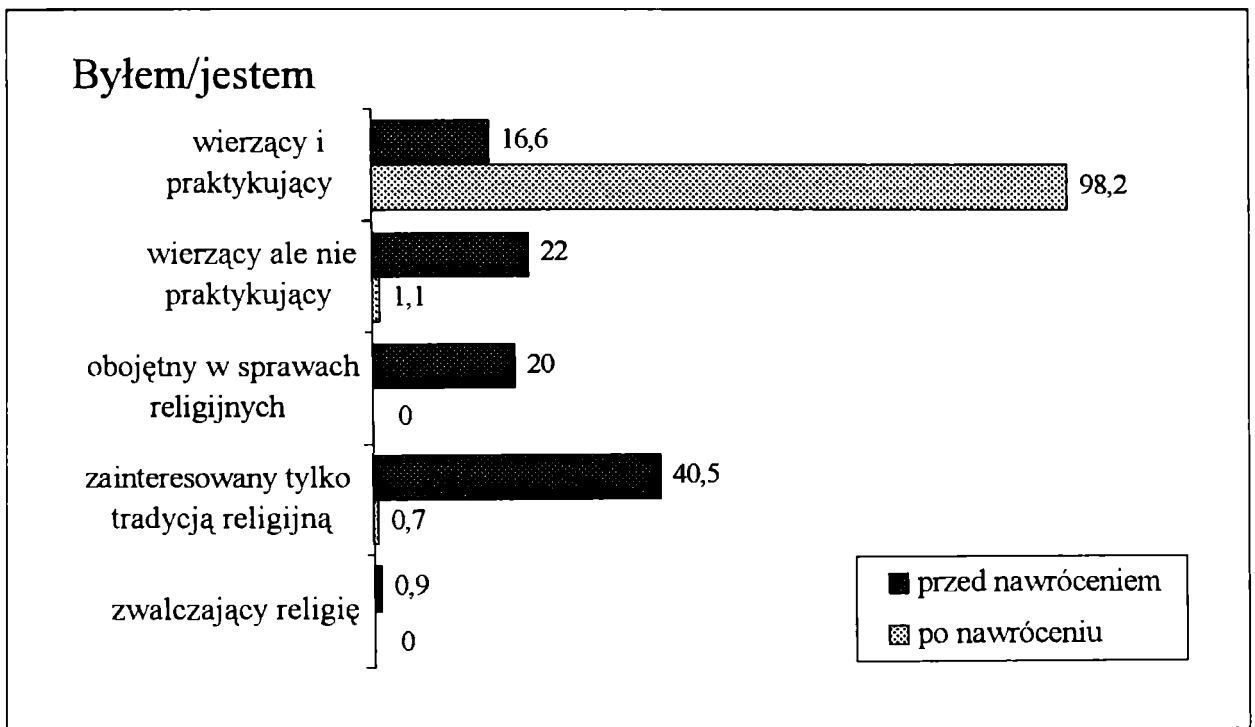
Jest to największe uzdrowienie w moim życiu. Przebaczenie grzechów, dzięki czemu spontanicznie pojednałam się też z wieloma ludźmi, z rodziną, z osobami, co do których żywiłam nienawiść przez 40 lat (kobieta, l. 44).

Uzdrowienie może sięgać szczególnie głęboko i dotyczyć specjalnych sytuacji. Mężczyzna (l. 33), który przeżył wiele lat we wschodnich sektach, tak opisuje swoje nawrócenie pod wpływem Matki Teresy z Kalkuty:

Było to doświadczenie bardzo realne, bolesne, niemal tragiczne, ale w konsekwencji zwycięskie. Chrystus uwolnił mnie z rąk przeciwnika szatana, lecz nie zwolnił mnie z duchowej walki. Tragizm i ból mojego powtórnego narodzenia się w Chrystusie polegały na przejściu przez niemal duchową i fizyczną śmierć.

Powyższe wyznanie pokazuje, że pozytywne skutki nawrócenia mogą być bardzo trudne do przeżycia.

Bardziej precyzyjny opis skutków nawrócenia umożliwia analiza zmiany profilu religijności w wyniku konwersji. Porównanie autodeklaracji religijnej sprzed nawrócenia z aktualną samooceną w tym względzie pokazuje rys. 3.

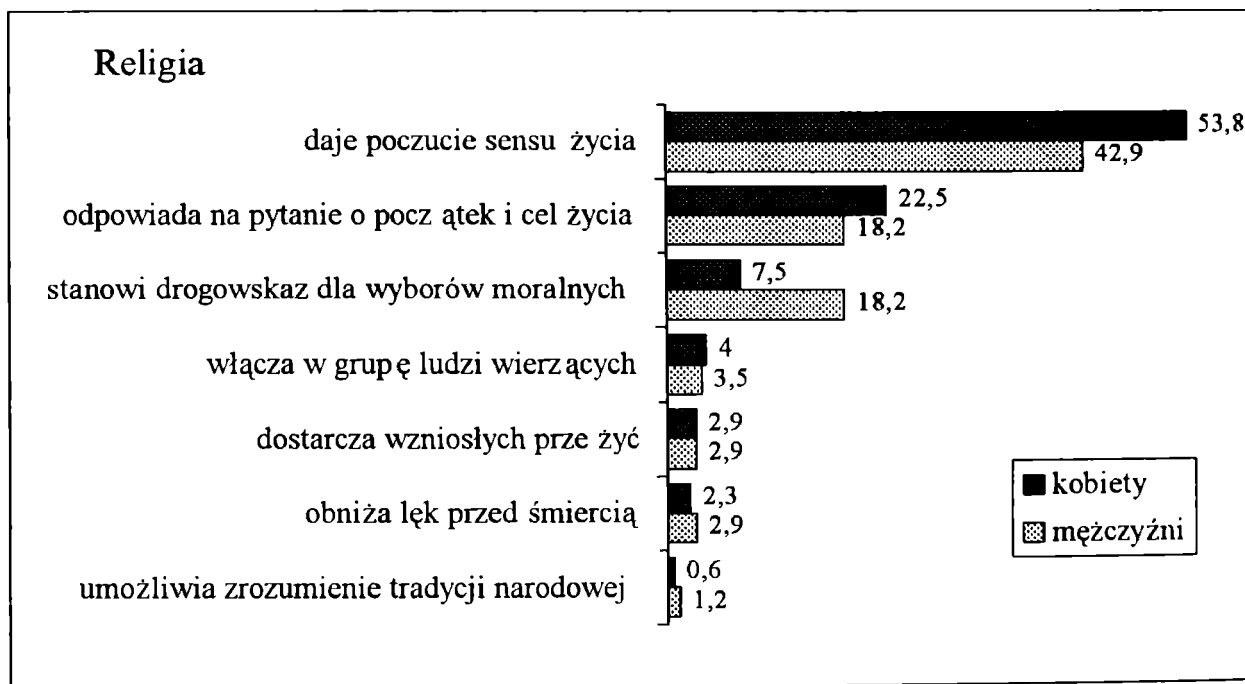
Rys. 3. Zmiany autodeklaracji religijnej

Jak na nim widać, najliczniejsza jest grupa ludzi, którzy religię wybierali tylko ze względu na tradycję, a nie na wewnętrzne przekonania. Ogólnie można powiedzieć, że przed nawróceniem była to religijność bardzo słaba, o wymiarach wyraźnie konformistyczno-narodowych ze znacznym komponentem indyferentyzmu religijnego, ale bez aktywnego antyreligijnego nastawienia.

Radykalna zmiana w zakresie religijności po nawróceniu dotyczy wielu wymiarów życia. Warto również zaznaczyć na marginesie, że ponad połowa (57,7%) konwertytów uznaje siebie za zdecydowanie wierzących i praktykujących, a pozostali (40,5%) – nieco skromniej – tylko za wierzących i praktykujących. Jeśli nadmienimy, że wszystkie opisane konwersje miały miejsce przynajmniej miesiąc wcześniej przed udzielaniem wypowiedzi, to widać, jak wielkie znaczenie mają one dla intensywności i dynamiki religijnej.

Dość powszechnie przyjmuje się, że Polacy są emocjonalni w swoich wyborach, w tym także religijnych. Tymczasem wielokrotne badania funkcji, jakie w osobowości człowieka spełnia religijność, prowadzą do jednoznacznego wniosku o dominacji funkcji poznawczych. Innymi słowy: ludzie przyjmują religijny system wartości przede wszystkim ze względu na takie potrzeby poznawcze, jak: sens życia, kryteria wyborów moralnych, zagadnienie początku i celu wszelkiego życia. Gratyfikacja zaś potrzeb pozapoznawczych (emocjonalnych, uczuciowych), tj. wzniosłych uczuć, obniżania lęku przed śmiercią motywuje do bycia religijnym tylko niewielką grupę osób (w granicach 7–9%).

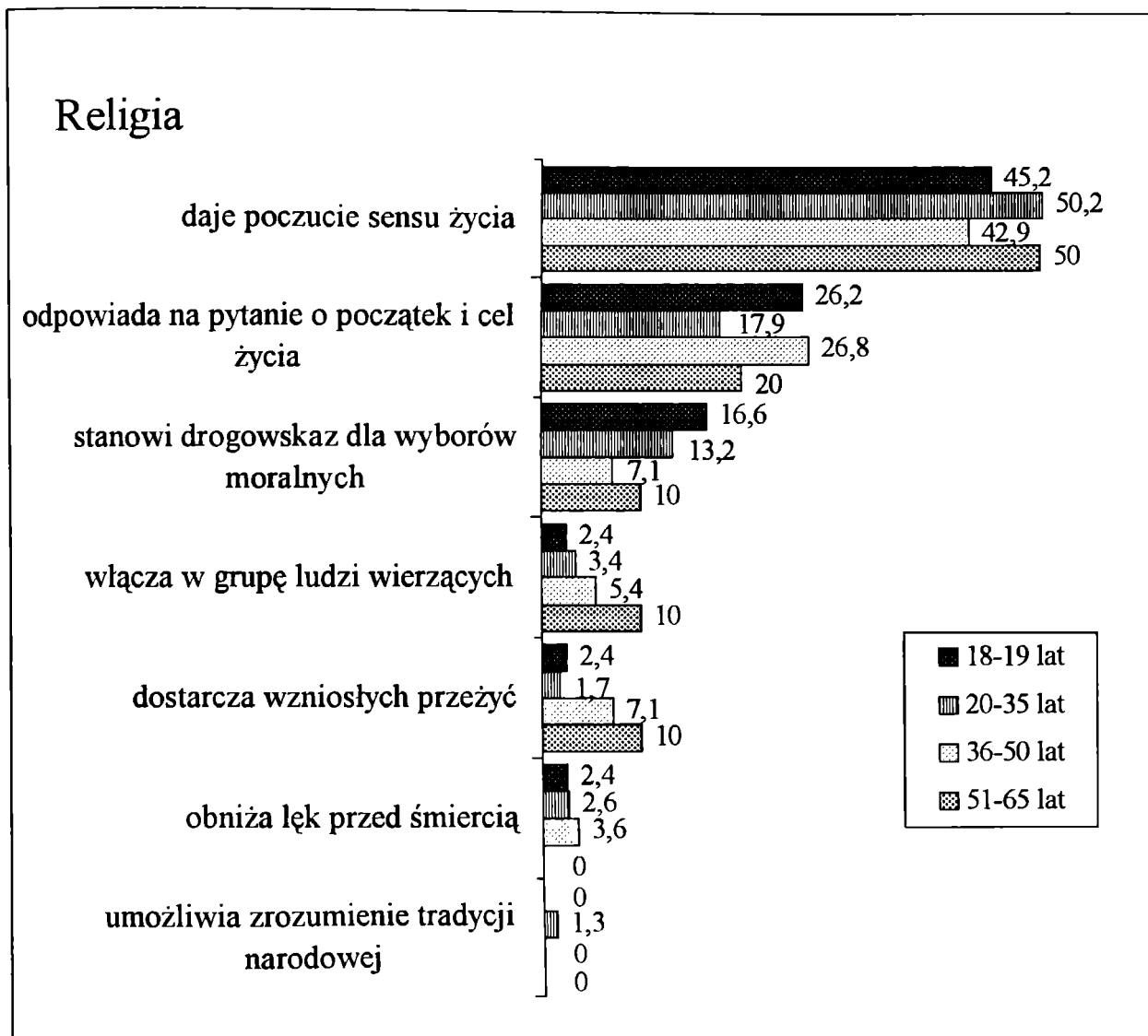
Preferowanie kognitywnych funkcji religijności świadczyłoby o zasadniczym znaczeniu motywacyjnym wiary odnalezionej w wyniku nawrócenia. Jest tak dlatego, że poznawcza funkcja religii wydaje się charakterystyczna dla wysokiej centralności jej przedmiotu¹⁹

Rys. 4. Płeć a funkcje religii

¹⁹ W. Prężyńska, *Motywacyjne korelaty centralności przedmiotu postawy religijnej*, Lublin 1977, s. 139.

Mężczyźni różnią się od kobiet przede wszystkim większym zainteresowaniem w znalezieniu podstaw do wyborów moralnych (zob. rys. 4). Biorąc pod uwagę wiek życia respondentów, możemy powiedzieć o najbardziej klarownym zróżnicowaniu w postrzeganiu takiej funkcji społecznej religii, jaką jest włączanie w wspólnotę wierzących (zob. rys. 5).

Rys. 5. Wiek a funkcje religii

Jest charakterystyczne (i do pewnego stopnia zaskakujące, paradoksalne), że najmłodszy konwertyci – podlegający przecież znacznemu wpływowi środowiska społecznego – nie podkreślają tych funkcji religii. Natomiast interesuje ich poszukiwanie w religii drogowskazu wyborów moralnych. Łączy się to prawdopodobnie z uwidocznionym wcześniej niepokojem religijnym, czy nawet dylematami egzystencjal-

nymi, poprzedzającymi nawrócenie. Odpowiada zarówno buntowi, jak i idealizmowi młodzieńczemu, które są w jakimś stopniu stymulowane przez coraz bardziej skomplikowany świat. Spowodowana egzystencjalną frustracją agresja nie tyle domaga się rozwiązania poprzez emocjonalność religijną, ile zmierza do poszukiwania racji dokonywania godnych wyborów. Wydaje się słuszne założenie, że skutki nawrócenia są korelatywne w stosunku do etapu rozwojowego jednostki, choć nie zawsze da się prosto wyjaśnić zależności między procesem rozwojowym i nawróceniem. L. R. Rambo zauważa w związku z tym: *Nawrócenie i procesy rozwojowe mogą się wiązać ze sobą na różne sposoby. Np. przejście z jednego stadium rozwojowego do innego może być okazją do nawrócenia. Nawrócenie również może wzmacniać przesunięcie na nowe stadium rozwoju*²⁰.

* * *

Przeprowadzone analizy upoważniają do prostych konkluzji z zakresu psychologii religijności i praktyki pastoralnej. Nawrócenie religijne jawi się bowiem jako zjawisko bogate w konsekwencje religijne i psychologiczne. Podstawową rolę w tym procesie odgrywa szereg potrzeb poznawczych. Z tego wynika pastoralny postulat, aby w pracy z osobami kojarzącymi religię głównie z tradycją narodową zwracać uwagę na wymiar treściowo-poznawczy chrześcijańskiego przesłania. Nie oznacza to wszakże zaniedbywania wątku emocjonalnego, ale odniesienie się do konkretnych poszukiwań potencjalnych konwertytów.

THE PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF THE RELIGIOUS CONVERSION

S u m m a r y

The article treats on psychological aspects of conversion. In the first place the most known empirical surveys on conversion were introduced followed by the author's research. The *Conversion Questionnaire* has been taken in 1997 among 500 people aged between 18 and 65 (51% women and 49% of men). The most important results of conversion are as follows: deepening ones faith, changing of the ethical attitudes, a better self-knowledge, overcoming a religious anxiety and a greater openness toward others. The sex makes the differences in overcoming the religious anxiety and the openness toward others. The age, however, matters in all the results of the religious conversion. As a result of conversion the religious self-evaluation changes radically. The religion plays, first of all, the cognitive function in personality, being a source of the purpose of life and gives criteria of moral choices.

²⁰ L.R. R a m b o, *Understanding Religious Conversion*, New Haven-London 1993, s. 157